

щодо якості послуг тих чи інших служб таксі. Практика розгляду справ про відшкодування шкоди, завданої не належним виконанням договору перевезення констатує факт можливості судового захисту, але в свою чергу підтверджує складність питань, що підлягають доказуванню в судовому процесі. Звернення судом до загальних норм цивільного права, статей ЦК України, свідчить про відсутність необхідної регламентації перевезень пасажирів, в тому числі таксомоторами в позитивному законодавстві.

За цих обставин, цілком логічним є, не дивлячись на згадані вже нами принципи свободи договору та свободи підприємницької діяльності, законодавчо встановлювати імперативи певних стандартів класу обслуговування пасажирів. Адже за умови, коли

пасажир укладає договір перевезення таксомотором безпосередньо з перевізником-водієм ("від бордюру"), пасажир має можливість ознайомитись з офертою перевізника - він бачить сам транспортний засіб, обумовлює пункт призначення чи маршрут, вартість проїзду. У випадку замовлення через оператора-диспетчерську службу пасажир позбавлений такої можливості.

Перелік використаної літератури:

1. Г. Гузьменков Пассажирский автотранспорт в Норвегии (на примере столицы страны - г.Осло) // Перевізник - 2007. - № 9. - С. 37.
2. В. В. Витрянский Гражданское право РФ. - том IX. - С. 138.

Самойленю Г. В.

УДК: 347.15/17

*к.ю.н., доцент кафедри цивільного права
юридичного факультету ЗНУ*

САМОСТІЙНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Юридичні особи є суб'єктом права, який не має фізичної субстанції. Отже, у фізичному смислі юридичних осіб не існує - це цілком соціальна субстанція. Тому виникає запитання щодо статусу юридичної особи. У той же час слід підкреслити, що юридична особа не є лише породженням права. Як зазначав з цього приводу професор О. А. Пушкін, як і фізичні особи, юридичні особи є реальними суб'єктами цивільного права. Адже виникнення й існування юридичних осіб зумовлено об'єктивним розвитком економіки й соціальними потребами, а законодавство лише сприяє їх становленню й зміцненню, визначаючи суб'єктами права. Звідси випливає, що юридичні особи не вигадані правом. Юриспруденція лише констатує, що ця соціальна субстанція є суб'єктом права, оскільки підпадає під ознаки суб'єкта права [1]. З погляду на це юридична

наука певною мірою пояснює правову природу й витoki походження юридичних осіб.

Формування уявлення про юридичну особу в праві йшло поступово. Немає однастайності у думках дослідників, наскільки розвинутим сприйняття окремого суб'єкта юридичної особи було у витоків приватного права - в Стародавньому Римі. З цього приводу були висловлені різні точки зору. І. Б. Новицький вважав, що римські юристи порівнювали організації, які існували, з людиною, і говорили; організація діє "замість особи" [2]. Е.А. Флейшиц стверджує, що думка про юридичну особу як прийом юридичної техніки, для введення в оборот майнової маси, так чи інакше відособленої від майна фізичних осіб була виражена римським правом чітко.

Не виникає сумніву що ще в давньоримські часи замислювались над особливим

субстратом, який в сучасному праві отримав назву "юридичної особи". В. Мотильова вказує, що давньоримське право знало також і окремі норми щодо юридичних осіб, однак про докладну розробку цього інституту римськими юристами говорити не доводиться. Причому і сам термін "юридична особа" не був їм відомий [3].

На сьогодні існує понад 20 теорій походження юридичних осіб. В їх основу як наріжний камінь покладено питання про те, хто є носієм властивостей цього суб'єкта права. В залежності від того, як відповідають на це запитання, виникає та чи інша теорія про сутність юридичної особи, їх можна класифікувати на дві основні групи:

Перша група теорій походження юридичної особи концептуально заперечує існування деякого реального суб'єкта, що наділений властивостями юридичної особи. До них відносяться Теорія фікції (Савіньї) є однією з перших фундаментальних концепцій походження юридичної особи. Вона заперечує існування реальності юридичної особи. Згідно з даною теорією юридичні особи існують лише за волею і в межах закону та остільки, оскільки вони ним регламентовані. Отже, законодавець створює юридичну фікцію, вигаданого суб'єкта права, що за сутністю є абстракцією. Але завдяки їй відокремлюються інтереси, що загальні для багатьох фізичних осіб, а також юридичні засоби їх досягнення.

Суть "теорії фікції" така: з одного боку волею, свідомістю, тобто властивостями суб'єкта права, володіє лише людина, окрема людська особистість. З іншого боку, життя дає численні приклади того, як майнові права належать не окремій людині, а союзу людей, корпорації, законодавець визнає за цією корпорацією властивості особистості, суб'єкта. Іншими словами, ця корпорація уособлюється, персоніфікується. При цьому законодавець усвідомлює те, що корпорація особистістю бути не може, тобто вдається до фікції.

На противагу "теорії фікції" Е. Н. Трубецької вдало опонував, що фікція є вимисел, припущення чогось неіснуючого. Тим часом,

приписуючи права установам і корпораціям, ми зовсім не змушені вигадувати щось неіснуюче: поєднання людей у суспільстві, що переслідують визначені цілі, а так само й установи з визначеними функціями суть величини дуже реальні. Раз "суб'єкт права" - узагалі не те ж, що людина, то називати установи і корпорації юридичними особами - зовсім не значить створювати фікції.

Теорія персоніфікованої цілі (Бринц, Беккер). Оскільки юридичні особи створюються для управління майном, це й є персоніфікована мета, яка виправдовує їх існування. Як і попередня, ця теорія залежить від існування реального суб'єкта, що відповідає властивостям юридичної особи. Права, на думку дослідників, можуть належати не тільки будь-кому а й будь-чому а саме - меті, для якої призначено майно юридичних осіб. Отже, допускається можливість існування права без суб'єкта.

Є права, що відносяться до мети: суб'єктами права можуть бути тварини (наприклад, при спадкуванні). Юридична особа, з погляду цих учених, є триваючий стан керування майном, відділеним від іншого майна. Критика цієї теорії зводиться до того, що суб'єктивне право неможливе без суб'єкта, яким може бути тільки людина, тому що об'єктивне право регулює відносини між людьми, а не відносини між особами і не особами. Крім того, представники цієї теорії також не обходяться без застосування фікцій.

Прибічники першої групи теорій походження юридичної особи (наприклад, теорії фікції) концептуально заперечують можливість існування деякого реального суб'єкта, що наділений властивостями юридичної особистості. Не погоджуючись з цим, дозволимо собі виказати власну думку, де що примиривши між собою з точки зору права "реальність існування" фізичної особи і "нереальність існування юридичної особи" шляхом виявлення суттєвих для права акцентів.

Як при участі фізичних осіб, так і при участі юридичних осіб у цивільному праві виявляється їхня юридична сутність. Вона здійснюється через їхню право- і дієздатність.

Тому юридична особа в цивільному праві настільки ж реальна, як і фізична. Не більше, але й не менше. Тому так звана "фіктивність" юридичної особи виявляється в цивільному праві не більше фіктивності правового статусу фізичної особи. Адже останні представлені в цивільному праві не у всій об'єктивній сукупності своїх людських якостей, а лише через правосуб'єктність. Юридичні особи, до речі, як і фізичні особи, також існують в праві внаслідок наділення їх правосуб'єктністю. Тобто в цивільному праві немає людини взагалі, а є саме фізична особа. Останній (а не людини як такої - біологічній істоті) притаманні право- і дієздатність - єдине, в чому і за допомогою чого людина виявляється й існує в цивільному праві.

Зрозуміло (але це не критерій, щоб говорити про "фіктивність" юридичної особи в праві), що людина - це не тільки фізична особа, а являє більш багатогранне (і біологічний організм, і фізичне тіло); а юридична особа не наділена таким різноманіттям якостей поза правом. Але така відмінність для юридичної сутності не має істотного значення, для права важлива правосуб'єктність особи і через це вона може брати участь у правовідносинах, а право "цікавиться" нею. Саме так не є цікавим для фізика чи біолога в межах їхньої науки, що людина, крім того, що є фізичним тілом чи живим організмом, володіє ще і правосуб'єктністю.

Важливо розглянути взаємозв'язок, а скоріше навіть взаємний вплив фізичних та юридичних осіб у цивільному праві і показати його існування. Як вихід тези - можливий проль як правосуб'єктності фізичних осіб за допомогою юридичних осіб, так і навпаки. Наприклад, фізична особа може здійснити свою правосуб'єктність через юридичну особу, ставши її засновником. У свою чергу юридична особа здійснює свою правосуб'єктність за допомогою, наприклад, директора - фізичної особи, що діє від імені юридичної особи. Як бачимо, дійсно існує можливість реалізації цивільної правосуб'єктності юридичної особи через фізичну особу і навпаки. Підтверджуємо це далі.

Директора призначає вищий орган юридичної особи, наприклад, загальні збори. Підкреслюємо, це роблять не окремі розрізнені фізичні особи, що є засновниками, а саме юридична особа. Таке розуміння, на наш погляд, є суттєвим. Адже хто і коли закріпив у праві аксіому що розпізнати суб'єктів, їхні права й обов'язки необхідно через "біологію", людину? Такі аксіоми немає. Інша справа - ще А. Бринц писав, що все право має своїм творцем, своїм предметом і своєю метою людину [7].

Однак він же підкреслював, що досягнення цієї мети не можна здійснити інакше як відмовою від поняття особистості і представлення окремої людини.

З представлення окремої людини виходить і поняття юридичної особи, що з'явилося однією з передумов виділення останньої як окремого, самостійного суб'єкта права.

І якщо юридична особа - це дійсно окремий та самостійний суб'єкт права, а не різновид можливої участі фізичної особи в правовідносинах, то ми повинні відвернутися від біологізації юридичної особи і її тотальної залежності від особи фізичної. Так, в основу персоналії директора юридичної особи важливо ставити субстанцію не біологічної істоти, людини як такої, а саме вияв правосуб'єктності юридичної особи, що призначає директора за допомогою свого вищого органу. Адже люди - засновники - збираються і діють не окремо, а саме як частина самостійного "юридичного організму" - юридичної особи. Робимо цей висновок, припускаючи, що в праві не слід абсолютизувати біологічну субстанцію (а саме - людську), з чого випливало б, що юридична особа - це лише люди. Тоді юридична особа зводилася б тільки до того, що це одна з форм вияву правосуб'єктності фізичної особи. Більш важливою у праві та притаманною для юриспруденції є саме юридична субстанція особи, що дозволяє казати й про юридичну особу як самостійного суб'єкта права, який існує поряд з іншим самостійним суб'єктом права - фізичною особою.

Таким чином, розглядаючи "реальність існування" юридичної особи, ми за основу маємо брати субстанцію не фізичну а юридичну. І в цій субстанції існування юридичної особи настільки ж реально, як і фізичної, оскільки і те й інше здійснюється через їхню правосуб'єктність. Вважаємо за необхідне брати за основу цю юридичну субстанцію і проводити щодо неї свої міркування, оскільки саме така "система координат" є предметом дослідження правової науки [5].

Тут часто можуть виникати питання, наскільки є виправданим і об'єктивним існування юридичної особи, особливо за наявності твердження, що волю може мати лише людина (колектив людей), у відриві від живих людей юридична особа ніякої волі мати не може.

Проте, існування особи в цивільному праві не можна зводити лише до одностороннього впливу фізичної особи на юридичну і брати за основу аргумент, що правосуб'єктність останньої здійснюється за допомогою конкретної фізичної особи. Правосуб'єктність фізичної

особи також може бути здійснена через правосуб'єктність особи юридичної, а не лише навпаки.

Напевно, варто зробити висновок, що оскільки така конструкція, як юридична особа об'єктивно існує, є історично вираженою, доречним є пізнавати її правову природу, регулювати її право- та деєднатність, а не займатися схоластичними судженнями щодо можливості її існування.

Перелік використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 44.
2. *Новіцкий И. Б.* Римське право. - М., 1993. - С. 50.
3. *Мотылева В. Я.* Римське право. - М.: Юніта. 1999. - С. 27.
4. *Гришанов И П.* Субъекты гражданского права. СПб.: Юридический центр. 2002. - С. 30.
5. Цивільне право України: Курс лекцій: У 6-ти томах. Т.1. Книга 2 / За ред. Р. Б.Шишки та В. А. Кройтора. - Харків: Еспада, 2004. - С.105.

Синюкий О. В.

УДК: 343. 95 : 343. 541

*к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і правосуддя
юридичного факультету ЗНУ*

Сівак Ю.

студентка 4 курсу юридичного факультету ЗНУ

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ПРО СЕКСУАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ: ПРЕДМЕТ, ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ

Юридична психологія - це науково-практична дисципліна, що досліджує психологічні закономірності системи "людина - суспільство- право", розробляє рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності

функціонування цієї системи. Знання юридичної психології дозволяє удосконалити діяльність правника, допомагає йому будувати та регулювати взаємовідносини з людьми, поглибити розуміння мотивів їх вчинків і